

БУКОВИНА У СКЛАДІ МОЛДОВИ: ФОРМУВАННЯ ГРОШОВОЇ СИСТЕМИ З ВІДПОВІДНОЮ ТЕРМІНОСИСТЕМОЮ (1370–1470-ті рр.)

1. Виникнення Молдови у контексті світових подій (1370–1470-ті рр.)

Виникнення Молдови¹ слід розглядати в контексті європейських економічних процесів. У XI–XV ст., незважаючи на певні економіко-політичні зміни, Середземне море залишалося однією із головних артерій світової торгівлі, що пов'язувала основні європейські регіони з Левантом. У цей час воно перебувало під контролем Венеції. Генуезці, запропонувавши ослабленій Візантії у 1261 р. свій флот для боротьби з хрестоносцями, взяли реванш у Венеції на Чорному морі. У Північному Причорномор'ї з'явилися 39 генуезьких колоній, поселень та стоянок (в т.ч. з 1266 р., за дозволом Мангу-хана, й Кафа)², що розповсюдили свій вплив на цей регіон Південно-Східної Європи.

Монголо-татарська інвазія 1238–1260-х рр. зламала становий хребет князівствам, що з'явилися після розпаду Київської Русі, і зупинилась, установивши на їхній території своє панування. Цим пригальмувалась можлива участь «руських» князівств як у світовій торгівлі, так і перспектива їх використання для транзитної торгівлі з Північною Європою, де з середини XIV ст. утворюється Ганза у складі 70–100 північноєвропейських міст.

1340-ті рр. були визначальними у подальшій долі ослаблених князівств колишньої Київської Русі, що знемагали під татарським пануванням. Перемога об'єднаних військових сил польського короля Казимира III Великого (1333–1370 рр.) та угорського короля Людовика (Лайоша) (1341–1382 рр.) над татарами під Любліном (1344 р.), а потім битва на Тисі (1345 р.) поклали початок новому переділу східносло-

в'янських земель. У 1340 р. Галичина та частина Волині підпадають під владу Польського королівства, а з 60-х рр. XIV ст. Київщина, Чернігівщина, Поділля й інша частина Волині переходять від ординських до литовських феодалів. У тому ж 1349 р. угорський король призначив воєводу Драгоша (1349–1354 рр.) своїм адміністратором на здобутих теренах у районі річок Молдова – Сучава – Серет, які колись були в зоні впливу Галицько-Волинського князівства³ і мали тепер стати плацдармом для участі у чорноморській торгівлі⁴.

Бунтівний воєвода Мармароцини Богдан (1359–1365 рр.) прогнав з цієї території (Південної Буковини) угорських урядовців⁵ і заснував у 1359 р. нову державу, названу Молдовою. Наприкінці XIV ст. Молдова за володарювання Петра Мушата (1374–1391 рр.) зайняла північно-східну частину Шипинської землі з її фортецями Цецин, Хотин та Хмелів, вийшовши на рубіж Прут - Дністер. Через сто років – з 1499 р. до складу Молдови увійшла й південно-західна частина Північної Буковини – Вєжниччина над Черемошем⁶.

Внаслідок цього утворилися умови для участі Молдови в транзитній торгівлі між Сходом та Заходом. Це сприяло подальшому розвитку Молдови й відділенню ремесла від сільського господарства, завдяки чому появились та почали килькісно зростати міста, де концентрувалися ремісники та торговці: Кілія, Білгород, Черн (?), Яський торг, Романів торг, Немеч, Корочюнов, Камен (Пятра Нямі), Сучава, Серет, Бая (Байя), Чечюн (Цецин), Городок на Черемоші, Хотин, Тяганякач (Бендери), Баков, Молдавіца, Чернівці, Дорогун (Дорохой), Берладь (Бирлад)⁷. Ріст міст з ринками, що виникли навколо них, торгові контакти між ними, дороги до генуезьких колоній на Чорному морі були передумовою для утвердження товарно-грошових відносин в соціально-економічному житті Молдови, а пізніше – для власного карбування.

2. Виникнення та функціонування грошової системи (на матеріалі скарбів)

Подальшою умовою формування державності Молдови та розвитку її економіки в останній чверті XIV ст. було нове

піднесення міжнародної торгівлі, пов'язане з освоєнням Молдовою важливого торгового шляху з північно-західної Європи в південні та східні країни. Цей торговий шлях, відомий з кінця XIV ст. як «молдовський», проходив через Львів, Коломию, Чернівці, (чи Хотин), Сучаву, яка стала столицею Молдови у 1391 р., до портів Чорного моря (у т.ч. генуезької Кафи) і далі на південь та схід⁸. Він був гарною альтернативою не зовсім безпечному «татарському шляху», що проходив зі Львова через Кам'янець-Подільський та Білгород на Кафу через землі, заселені татарами⁹. Завдяки цьому Молдова стала одним із стовпів транзитної торгівлі між Сходом та Заходом.

Участь Молдови у міжнародній торгівлі посприяла нагромадженню в країні запасів срібла й забезпечила відносно регулярне карбування власної монети, яку запровадив орієнтовно у 1377 р. після відсічі намагань Владислава Опольського завоювати Молдову господар Петро I Мушат¹⁰. Нагромадження срібла було настільки значним, що у 1388 р. воєвода Петро I Мушат міг дозволити собі позичити польському королеві Владиславу Ягайлу під заставу Покуття 3000 «рублей фразжского серебра», ймовірно, італо-генуезького походження. Монетні гривни (київського, новгородського, татарського типів) знаходили на території Молдови, див. знахідки гривен із с. Єскимауци та с. Пражешці. Можливо, «пматки срібного дроту» з Чернівецького скарбу 1845 р. чи з Василева 1823 р. були такими «рублями»¹¹.

Нааявні (завдяки міжнародній торгівлі) запаси срібла дозволили Молдові орієнтовно з 1379 по 1666 рр. (з певними перервами) провадити карбування al magso своєї власної монети¹². Право монетного карбування молдовських воєвод, незважаючи на васальну присягу Польщі (26.09.1387 р.), залишалось недоторканим упродовж сторіч. Про це дізнаємося із відповіді польського короля Сигізмунда I від 26 липня 1514 р. львівському маршалку Станіславу Ходечу, який радив королеві заборонити воєводі Богдану III карбувати власну монету, що складала конкуренцію польським грошам (у скарбах Поділля та Покуття трапляються молдовські

гроші). Король відповів на те, що він не може вдатися до заборони, оскільки добрим правом воєводи є право карбувати монети для потреб своєї країни стільки, скільки він хоче: «*De moneta, quam Valachus cudit, ad nos non pertinet, liberium enim ei est, id pro suo commodo facere nec opus est nobis prohibere ut eadem utantur*»¹³.

Грошове господарство країни обслуговувалося монетним двором (херегією) в Сучаві, яка карбувала монети, близькі до червононоруських або галицьких півгрошів та денаріїв 1379–1399 рр. як технікою карбування (кільцеві штампи, набірні пуансоні), так і вагово-параметричними показниками (1,12–0,85 грам – 1,12–0,96 г; 18–19 мм). Монети Петра I (1377–1392 рр.) та Штефана I (1394–1399 рр.), виконані за цим зразком, мали розповсюдження до початку 15 ст. на території західніше від ріки Прут, а також побутовали у Сербії, Валахії, Поділлі, Польщі, Литві. Біля Сучави у 1957 р був знайдений великий скарб з 6380 монет Петра, а у Маморниці – скарб його 100 монет разом з трьома польськими півгрошами (?) Владислава II Ягайла¹⁴. Під час розкопок 1908 р. руїн Цединської фортеці у Чернівцях, поряд монет угорського короля Людовика (квартинками?) були знайдені срібні гроші Петра Мушата. Окрім того, в 1877 та 1925 рр. на околицях Чернівців та в районі Прутсько-Дністровського міжр'яччя знайшли відповідно 192 та понад 3000 примірників монет цього ж емітента¹⁵.

На початку XV ст., за часів правління Олександра I (1400–1432 рр.), було продовжено карбування подібних монет, які нумізмати за звичай називають «грошами» та «половинами гроша». Крім того, до 1440-х рр. карбувався й інший тип монети, вагою в 1,55 г, відомий в нумізматичній літературі під назвою «подвійний гріш». За своїми параметрами ця монета, яка побутовала й на Буковині (одинокі знахідка у с.Іванківці, скарб у м.Сучава)¹⁶, відповідала польському та львівському півгрошам Владислава Ягайла (1388–1432 рр.), вагою в 1,58 г. Це, на наш погляд, свідчить про нову спробу пристосуватися до галицько-польського ринку для подальшого підтримання економічних зв'язків.

Карбування молдовської монети залежала від притоку імпортованого срібла, – власного срібла Молдова не мала. Це створювало певну нестійкість монетного карбування, відбивалося на його регулярності та масштабності, появі білонних, мідних та субератних (покритих зверху сріблом) емісій, які використовувалися господарями для поповнення своєї скарбниці. Ці обставини спричинювали певну слабкість та нестабільність монетної системи, внаслідок чого курс молдовської монети упав до середини шостого десятиріччя XV ст. Петро Арон був вимушений провести у 1460-х рр. монетну реформу і випустив відносно якісні гроші в 0,6 г та півгроші в 0,3 г, поки-що невідомі в місцевих знахідках. 6 монет Штефана III, чеканені за цією стопою були знайдені у Новоселиці¹⁷.

Нестача власного монетного срібла, з одного боку, зовнішньоекономічні торговельні зв'язки, з іншого, сприяли закріпленню в грошовому обігу іноземної монети. За даними А.А.Нудельмана, у 1350–1420-х рр. у північномолдовських землях, як і в Галичині, переважають празькі гроші у супроводі червононоруських (галицьких) грошів та денаріїв (до 1450-х рр.) (скарб з м. Серету у Румунії. Празькі гроші знаходили і на Горечій (Чернівці), і в скарбах з с. Боянчук та с. Вербівці. У південномолдовських землях була значною участь кримсько-генуезьких та джучидських дирхемів. З 1430-х рр. з'являються турецькі акче, а з 1470-х рр. – угорські денарії Матяша Гуніяді та Владислава (1490–1516 рр.), які відігравали надзвичайно велику роль у грошовому господарстві Молдови.

У скарбах кінця XIV–XV ст., окрім срібних монет, можна виявити й угорські золоті флорини та венеціанські дукати, серед яких значну частину займали імітації, ймовірно, генуезького та білгородського походження – у скарбі XIV ст. із Браешти біля Дорогого було поряд з 49 венеціанськими дукатами ще 19 їх імітацій¹⁸. Генуезькі цехіни мали ж значно менш розповсюдження. Детальніше про скарби в Україні, та Молдові розповідається у ряді спеціальних досліджень¹⁹.

3. Створення вагово-лічильної системи.

Категорія гривни та її генезис

Як бачимо, історичні події сприяли появі Молдови на політичній карті світу, а розвиток економічних відносин – створенню власної монетної системи. Про її походження у нумізматичних студіях немає єдиної точки зору, незважаючи на достатню кількість скарбових знахідок.

Як засвідчує огляд Л.Л.Польового (1972 р.), загальнозживаними є чотири концепції. За першою з них, з урахуванням типу монетного карбування та характерних зображень щита на монетах, молдовська монетна система сформувалася безпосередньо під впливом західноєвропейських монетних систем, а саме німецької (Е.Фішер та Н.Йорга) та угорської (Л.Реті).

За другою концепцією І.Ністора, за основу молдовського карбування береться польська краківська гривна в 197,68 г, яка складалася із 48 грошів (96 напівгрошів).

Учені, що дотримуються третьої концепції (К.Моїсіл, І.Цабра, К.Кіріцеску, Е.Кондуракі, Л.Полевой, А.Нудельман та інші), відзначають метрологічну подібність молдовських монет до червоноруських квартників, карбованих, імовірно, за північно-руською монетною гривною на противагу валаським монетам, карбованих за болгаро-сербськими та угорськими зразками. Цей погляд поступово утверджується на Заході²⁰.

Останнім часом у румунській нумізматичній популярною стає четверта концепція, яка ґрунтується на уявленнях про італійське соммо в 206,5 г, розповсюджене на Чорному морі, як метрологічну базу для молдовської монетної системи. Цей погляд підтримують О.Ілієску, Г.Буздуган, О.Лукіян, К.Опреску та інші²¹.

Як бачимо, основу грошового обігу у Молдові складала гривна²² або тотожна з нею у латиномовних джерелах марка (від нім. *Mark* «мітка»). Цим терміном позначалась якась вагова кількість срібла (*marca argenti puri* чи *marca usualis signata*) певної проби (вмісту срібла в злитку срібла) та вагою орієнтовно в півфунта срібла. Марка у Європі складала певну норму для визначення кількості монет, що виготовля-

лися з неї. Найвідоміші європейські марки – це віденська (280,006 г), моравська (279,98 г), семигородська (246,205 г). Деяко відособлено від них знаходяться руська гривна (204,755 г), краківська марка (197,68 г) та генуезьке соммо вагою від 208 до 191,3 г. Вага молдовської гривни залишається невідомою, хоча на основі реконструкцій І.Ністор вважає, що вона дорівнює 171,8 г. Невідома й вага львівської гривни, яку взято в основу червоноруських (руських чи галицьких) напівгрошів, хоча М.Ф.Котляр співвідносив її з краківською. Щодо ймовірних реконструкцій видається за доцільне зробити ряд зауважень, враховуючи розвиток гривни як вагово-монетної категорії.

Зупинимось дещо детальніше на генезисі вагового поняття. Як доводять історико-лінгвістичні та нумізматичні дослідження, гривна спочатку була срібною напийною прикрасою (від праслав. *griva* – «шпий»). Вага цих прикрас складала в VIII–IX ст. 68 (південно-східна, або київська), або 51 г (північна вагова, або новгородська гривна XI–XIII ст.). В.Л.Янін²³ обґрунтував вагу гривни в 68,22 г типовим двадцятирічним слов'янським рахунком, за яким 20 римських денаріїв, розповсюджених на території Русі, вагою в 3,41 г, складали 68,22 г цієї прикраси. З X ст. внаслідок торгових відносин між Київською Руссю та греками установилося нове вагове співвідношення, за яким ваговою одиницею на Русі стала половина важкої візантійської лібри (327,456 г) вагою в 163,728 г. (пор. вагу київської гривни XIII–XIV ст.). Така вагова гривна відповідала 4 монетно-лічильним гривнам – гривнам кун (по 68,22 г). За розрахунком, 1 гривна кун дорівнює 20 ногатам (арабським дирхемам вагою в 3,41 г) або 25 кунам (звичним дирхемам чи західноєвропейським денаріям вагою в 2,73 г) або 50 резанам (розрізаним половинкам дирхеми в вагою в 1,36 г).

Внаслідок відтоку срібних монет, зникнення монетних надходжень дирхемів і денаріїв та монголо-татарської навали на Русі виник так званий «безмонетний період» (XII–XIV ст.), опис якого складає масу труднощів. Як засвідчують скарбові знахідки, в обігу появились срібні зливки дещо відмінної форми: київські (вагою близько 160–164 г) та вагові гри-

вни литовського типу (197,15 г), паличкоподібні рублі-ізої литовського типу (105 г), новгородські (вагою близько 200 г) та розплюснуті ромбічні чернігівські (197 г), а також соуми Золотої Орди (200 г 976 проби)²⁴. Гривни, невідомо якого типу, виливалися і в Галицько-Волинським князівстві – князь Володимир Василькович «тарелі великі срібні... побив і вилив у гривні»²⁵.

Ці релікти «безмонетного періоду», як засвідчує М.Ф.Котляр²⁶, продовжували з'являтися як у монетних скарбах, так і в письмових джерелах другої половини 14 ст. – села біля Перемишля продавалися за 200 «гривен весного (вагового) сребра». Крім цього типу гривни з'являвся термін «гривни лити» для позначення монетних гривень, яким відповідали у грошо-ваговій системі Південно-Західної Русі другої половини XIII ст. грошові зливки срібла так званої «північної ваги». В.Л.Янін визначив середню вагу цих злиwkів для XIV ст. в 197,3 г (пор. краківську гривну. – О.О.) і пов'язав їх теоретичну норму з півфунтом²⁷.

З середини XIV ст. гривна в руській грошовій термінології починає витіснятися рублем – новою назвою цієї великої лічильної одиниці. Рубль перебирає, за М.Ф.Котляром, на себе функцію монетної гривни та, ймовірно, з кінця XV ст. – монетно-лічильну функцію. Гривна ж перестає використовуватися для позначення монетного зливка срібла вагою близько 200 г, а стає, за Л.М.Польовим, спочатку вагою одиницею (200 г), а згодом, десь у кінці XIV ст., перетворюється в лічильне поняття для звичаєвих податків.

Руська вагова гривна ділилася, як правило, на 48 золотників. Краківська ж марка (гривна) розпадалася на 4 фертони (польськ. *вардунки*), або 24 скойці, або 48 грошів, тобто 1 гривна налічувала 48 грошів. Останні карбувалися в монеті (в грошах, напівгрошах). Як засвідчують пам'ятки, ця система завдяки популярним руським і польським напівгрошам закріпилася і в Молдові.

Напівгроші (як і денари, які карбувалися із гривни срібла) мали назву *пиньзи готови* (рум. *бані гата*). Замість ваги в 4,12 г (яку мав би мати гріш як 1/48 марки) звичайно празь-

кий гріш мав у XIV ст. від 3,71 г до 2,94 г 624–838 проби. Перші гроші Петра Мушата відповідали ваговим показникам руських напівгрошів Людовика Угорського та Владислава Ягайла (1,15–0,96 г) – (1,15–0,85 г) з певною тенденцією до зниження ваги задля економії срібла. Проте, на початку XV ст. «подвійний» гріш Олександра Доброго важив 1,55 г, чим наближався до ваги польського та львівського півгрошів у 1,58 г 500 проби.²⁸ Подібні обставини дозволяють припустити, що на початку карбування молдовська система користувалася невідомою нам львівською маркою, пристосовуючись до автономної червоноруської монетної системи, з якою вона органічно була пов'язана, а пізніше – до все поширенішої краківської марки, що покладеної в основу нової монетної стопи²⁹. За своїми ваговими показниками краківська марка, ймовірно, пов'язана з руською гривною кінця XIII – середини XIV ст. (в 197,3 г).

Ознайомлення з нечіткими ваговими показниками перших молдовських монет Петра Мушата, карбованих *al magso* (від 1,12 до 0,85 г), не дозволяє з великою певністю стверджувати, яка саме гривна: краківська (197 г), північно-русська (204 г), італійське соммо (196–208 г) чи половина каролінгського фунта (204 г) лежить в основі карбування Молдови.

Проведені реконструкції малоефективні, особливо якщо враховувати особливості середньовічного карбування, імітаційного та пристосовницького за своїм характером (див. майсенський, празький та турський гроші)³⁰.

Петро Мушат, запроваджуючи нову монету, мусив пристосуватися до стопи тих монет, що звично функціонували на території Молдови чи на території країн – економічних партнерів Молдови. Пристосування було оптимальним тоді, коли монета збігалася за формою (зовнішнім оформленням) та за змістом (вмістом срібла в монеті) і тому могла служити засобом платежу в основній та сусідній країні. Саме тому на молдовських монетах з'явилися угорський щит і польська епіграфіка, а вагові показники були запозиченими від червоноруських монет. Перші випуски здійснювалися *al magso*, ймовірно, з максимальним набли-

женням до наслідуючої стопи³¹, а потім відбувалося погіршення монетної стопи (як у майсенського та празького грошів) за рахунок збільшення кількості монет, що карбувалися з гривни/марки, або зменшення монетної гривни. Це давало певну економію срібла, а отже, прибуток господареві та державній скарбниці. Тому через відсутність документальних свідчень видається малоймовірним визначити розмір монетної гривни, виходячи лише з вагових показників монет. Ця обставина робить підрахунки І.Ністора та інших цікавою, але малоефективною абстракцією.

Певним виходом з цієї ситуації може стати поєднання з історичним лінгвістичного аналізу самої терміносистеми, і в першу чергу гривни та супутніх їй термінів

1 Автор послуговується не латинізованою формою *Moldavia*, а національною назвою Молдова, яка з'являється на акче Івоні Лютого 1572 р. (АГЧЕ ГХЕРЕГІЄ МОЛДОВЕЙ).

2 Подградская Е. Торговые связи Молдавии со Львовом в XVI–XVII веках. – Кишинев, 1968. – С. 52.

3 Жуковский А. История Буковины. Ч. I: До 1774 р. – Чернівці, 1991. – С. 5.

4 Параска П. Политика Венгерского королевства в Восточном Прикарпатье и образование Молдавского феодального государства / Карпато-Дунайские земли в средние века. – Кишинев, 1975. – С. 47.

5 Драгош отримав від Людовика у 1360 р. шість сіл на Мармарошині як компенсацію за понесені збитки. Див.: Hurmuzaki E. *Documente privitoare la istoria romanilor*. In 44 vol. – Vol. I, Partea 2: 1346–1450. – Bucuresti, 1890. – №44: С. 61.

6 Жуковский А. Вказ. праця. – С. 5.

7 Список городов русских дальних и ближних // Воскресенская летопись ПСРЛ. – Т. 7. – СПб, 1856. – С. 240.

8 Мохов Н. Молдавия эпохи феодализма: от древнейших времен до начала XIX в. – Кишинев, 1964. – 126–128.

9 Подградская Е. Указ. соч. – С. 43; 70.

10 Полевой Л. Зарождение денежного хозяйства Молдавского фе-

дального государства (XIV в.) // Вопросы экономической истории Молдавии эпохи феодализма и капитализма. – Кишинев, 1972. – С. 27.

11 Пивоваров С. Нумізматичні пам'ятки Середньовіччя на території Північної Буковини // Питання стародавньої та середньовічної історії, археології та етнографії. – Вип. 1. – Чернівці, 1996. – С. 13; Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО). Об'ясне. управління Буковини (ОУБ). – Фонд У. N 4122 – Арк. I.

12 Карбування власної молдовської монети можна поділити на кілька етапів: 1377–1527 (з перервами), 1561–1572; 1595–1600; 1661–1672. Запасів срібла вистачило лише на 1377–1480-ті рр. Див.: Нудельман А. К вопросу о составе денежного обращения в Молдавии в XIV – начале XVI вв. (По материалам кладов) // Карпато-Дунайские земли в средние века. – Кишинев, 1975. – С. 94–124.

13 Hurmuzaki E. *Documente privitoare la istoria romanilor*. In 44 vol. – Vol. II, 3: 1510–1530. – Bucuresti, 1891. – №154. – С. 166.

14 История Молдавской ССР. В 2 тт. – Т.1: С древних времен до Великой Отечественной войны. – Кишинев, 1960. – С. 111; Нудельман А. Указ. соч. – С. 98.

15 Тимошук Б. Північна Буковина – земля слов'янська. – Ужгород, 1969. – С. 134; Бьирня П.П., Руссев Н.Д. Монеты средневековой Молдавии. – С. 202, 205.

16 Нудельман А. Указ. соч. – С. 101.

17 Там само. – С. 103.

18 Нудельман А. Указ. соч. – С. 99

19 Котляр М. Грошовий обіг на території України доби феодалізму. – К., 1971. – 175 с.; Нудельман А. Топография кладов и находок единичных монет // Археологическая карта Молдавской ССР. – Вып. 8. – Кишинев, 1976. – С. 27; Пивоваров С. Вказ. пр. – С. 14–15; Тимошук Б. Зустріч з легендою. – Ужгород, 1974. – С. 114–116; ДАЧО. – ОУБ. I.2. – № 3287. – Арк. 1–13.

20 Kellenbenz H. *Wirtschaft und Gesellschaft Europas 1350* // *Handbuch der Wirtschafts- und Sozialgeschichte*. Bd. 3. – Stuttgart, 1986. – S. 320.

21 Buzdugan G., Luchian O., Oprescu C.C. *Monede si banknote romanesti*. – Bucuresti, 1977. – С. 43; Iliescu O. *Moneda in Romania: An. 491–1864*. – Bucuresti, 1970. – С. 25.

22 Автор послуговується у своєму дослідженні формою, що фіксується в тогочасних документах.

23 Янин В. Денежно-весовые системы русского средневековья: домонгольский период. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1956. – С. 203.

24 Котляр М. З історії грошей: гривня // Вісник Національного банку України. – 1996. – № 2. – С. 78– 82; Him W.

Islamische Wahrungen umgerechnet: Ein Beitrag zur islamischen Wirtschaftsgeschichte in Gold. – Wiesbaden, 1991. С. 29.

25 Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство. – К., 1984. – С.134.

26 Котляр М. Нариси історії обігу й лічби монет на Україні XIV–XVIII ст. – К.,1981. – 240 с.

27 Янин В. Указ. соч. – С. 46.

28 Котляр М. Галицька Русь другої половини XIV – першої чверті XV ст. – К.,1968. – С. 70.

29 Kiritescu C.C Sistemul banesc al leului si precursorii lui. – Vol.1. – Bucuresti, 1964 – С.91.

30 Grierson Ph. Monnaies duMoyen Age. – Fribourg, 1976. – С. 216.

31 Див. Buzdugan G.,Luchian O.,Oprescu C.C. Monede si banknote romanes.ti. – С. 46-50.

